

ФАКУЛЬТЕТ УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСАМИ ПЕРЕВЕЗЕНЬ

Кафедра охорони праці та навколишнього середовища

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до практичних занять з дисципліни

***«ПРОФІЛАКТИКА ВИРОБНИЧОГО ТРАВМАТИЗМУ
ТА ПРОФЕСІЙНИХ ЗАХВОРЮВАНЬ»***

Харків – 2019

Методичні вказівки розглянуто та рекомендовано до друку на засіданні кафедри охорони праці та навколишнього середовища 27 березня 2019 р., протокол № 6.

У методичних вказівках наведено загальні відомості з дисципліни, класифікацію методів аналізу виробничого травматизму та професійних захворювань, розрахункові завдання для кращого засвоєння матеріалу дисципліни, теми для самостійної підготовки.

Методичні вказівки призначені для студентів бакалаврського рівня освіти, спеціальності 263 «Цивільна безпека» денної форми навчання, які вивчають дисципліну «Профілактика виробничого травматизму та професійних захворювань».

Укладачі:

старш. викл. М. Ю. Іващенко,
зав. лаб. Н. В. Козодой

Рецензент

доц. Л. А. Катковнікова

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до практичних занять з дисципліни

*«ПРОФІЛАКТИКА ВИРОБНИЧОГО ТРАВМАТИЗМУ
ТА ПРОФЕСІЙНИХ ЗАХВОРЮВАНЬ»*

Відповідальний за випуск Іващенко М. Ю.

Редактор Еткало О. О.

Підписано до друку 05.04.19 р.

Формат паперу 60x84 1/16. Папір писальний.

Умовн.-друк. арк. 1,5. Тираж 20. Замовлення №

Видавець та виготовлювач Український державний університет
залізничного транспорту,
61050, Харків-50, майдан Фейєрбаха, 7.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 6100 від 21.03.2018 р.

ЗМІСТ

Вступ.....	4
Загальні положення та визначення.....	5
Методи аналізу виробничого травматизму та професійного захворювання.....	6
Тема 1. Розробка інструкції з охорони праці за спеціальністю.....	9
Тема 2. Порядок розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань та аварій на виробництві... ..	10
Тема 3. Оцінка стану травматизму на виробництві.....	11
Тема 4. Оцінка стану захворюваності на виробництві.....	13
Тема 5. Визначення економічних наслідків виробничого травматизму та професійних захворювань.....	14
Тема 6. Розрахунок кількості працівників служби охорони праці.....	17
Тема 7. Протипожежний захист. Знаки безпеки.....	18
Перелік тем для самостійної роботи.....	20
Список літератури.....	21
Інформаційні ресурси.....	22
Додаток А. Положення про розробку інструкції з охорони праці (ДНАОП 0.00–4.15–98).....	23

ВСТУП

Метою викладання навчальної дисципліни «Профілактика виробничого травматизму та професійних захворювань» є формування у майбутніх фахівців з охорони праці необхідного в їхній подальшій професійній діяльності рівня знань та вмінь з правових, організаційно-технічних, соціально-економічних та психологічних питань профілактики виробничого травматизму та професійних захворювань, визначеного відповідними державними нормативно-правовими та нормативно-технічними актами.

У результаті виконання завдань, які винесені на практичні заняття, студенти повинні навчитися:

- проводити розслідування нещасного випадку, професійного захворювання та аварії на виробництві;
- визначати основні кількісні показники виробничого травматизму та професійних захворювань;
- розробляти інструкції з охорони праці за спеціальністю;
- проводити інструктажі та перевірку знань працівників з питань охорони праці та пожежної безпеки;
- визначати кількість працівників служби охорони праці;
- проводити аналіз, прогнозування, профілактику виробничого травматизму та професійних захворювань;
- визначати рівень професійного ризику на виробництві;
- визначити необхідні технічні рішення системи запобігання нещасних випадків, професійних захворювань, аварій та ін.

Практичні заняття дають змогу студентам поглиблювати свої знання та закріплювати матеріал, який розглядається на лекційних заняттях. Звіти про виконання практичних завдань оформлюються в зошиті та містять тему заняття, мету, основний зміст, висновки та додатки, якими можуть виступати заповнені бланки приписів, актів тощо. Кожна практична робота повинна закінчуватися висновком. Зошит з виконаними роботами здається на перевірку викладачу перед проведенням модульного контролю.

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ТА ВИЗНАЧЕННЯ

Законодавство України про охорону праці являє собою систему взаємопов'язаних законодавчих і нормативно-правових актів, що регулюють відносини в галузі реалізації державної політики щодо правових, соціально-економічних і лікувально-профілактичних заходів та засобів, спрямованих на збереження здоров'я і працездатності людини у процесі праці. Одною з головних правових основ законодавства щодо профілактики виробничого травматизму та професійних захворювань є Конституція України.

В організаціях і на підприємствах повинна діяти ефективна система проведення профілактичної роботи із запобігання нещасним випадкам. Профілактика травматизму розглядається як цілісна система роботи (бесіди із запобігання травматизму, інструктажі з охорони праці тощо) спрямована не тільки на первинні причини виробничого травматизму, а й на фактори розвитку травмонебезпечних ситуацій, спрямованих на збереження життя і здоров'я працівників, які повинні вміти прогнозувати, передбачати небезпечні ситуації та приймати правильні рішення щодо виходу з них. Відповідальними за організацію профілактичної роботи з охорони праці серед працівників є заступник керівника підприємства або особа, на яку покладено обов'язки з вищезазначеного питання, чи сам керівник закладу. Для розробки заходів щодо запобігання нещасним випадкам на підприємстві необхідно систематично аналізувати й узагальнювати їх причини.

Профілактика (від грец. *prophylaktikos* — запобіжний) — сукупність заходів із запобігання захворюванням, травмам, запобігання виходу з ладу механізмів тощо.

Професійне захворювання — захворювання, у виникненні яких вирішальна роль належить впливу несприятливих факторів виробничого середовища і трудового процесу.

Виробнича травма — травма, отримана працівником на виробництві і спричинена раптовою дією небезпечного виробничого фактора при виконанні ним виробничих обов'язків або завдань керівника робіт.

Травмою (від грец. *trauma* – пошкодження, поранення) називають порушення анатомічної цілісності або фізіологічних функцій тканин або органів людини, спричинене раптовим зовнішнім впливом.

Охорона праці – це система правових, соціально-економічних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних, лікувально-профілактичних заходів та засобів, спрямованих на збереження життя, здоров'я і працездатності людини у процесі трудової діяльності.

Нещасний випадок – це обмежена в часі подія або раптовий вплив на працівника небезпечного виробничого фактора чи середовища, що сталися у процесі виконання ним трудових обов'язків, внаслідок яких заподіяно шкоду здоров'ю або настала смерть.

МЕТОДИ АНАЛІЗУ ВИРОБНИЧОГО ТРАВМАТИЗМУ ТА ПРОФЕСІЙНОГО ЗАХВОРЮВАННЯ

Аналіз виробничого травматизму та професійного захворювання дає змогу виявити причини і визначити закономірності їх виникнення. На основі даної інформації розробляються заходи та засоби щодо профілактики виробничого травматизму і професійного захворювання. Єдиної класифікації методів аналізу травматизму не існує, однак, В. О. Ачин запропонував поділити методи аналізу травматизму на дві групи: імовірно-статистичні та детерміністичні (рисунок 1).

Імовірно-статистичні методи дають змогу виявити залежність між факторами системи праці та травматизмом на основі вивчення нещасних випадків, що вже сталися.

Статистичний метод базується на вивченні травматизму за документами і звітами, актами форми Н-1, журналами реєстрації тощо. Цей метод дає змогу визначити динаміку травматизму та його тяжкість на окремих ділянках виробництва, у цехах, підприємстві в цілому, провести порівняльний аналіз з іншими підприємствами галузі, виявити закономірності його зростання чи зниження. Для оцінки рівня травматизму використовують відносні статистичні коефіцієнти (показники).

Рисунок 1 – Класифікація методів аналізу травматизму
(В. О. Ачин)

При груповому методі дані про травматизм групують за однорідними ознаками: за професіями, характером роботи, стажем та віком працівників, характером одержаних травм, джерелами травмування, днями тижня та годинами зміни, коли сталося травмування, тощо. Обробка та аналіз одержаних результатів дає змогу визначити професії, види робіт, устаткування, механізми, технологічні процеси тощо, на які припадає найбільша кількість випадків травматизму, виявити основні його причини та розробити заходи щодо його запобігання.

Топографічний метод ґрунтується на тому, що на плані цеху (підприємства) відмічають місця, де сталися нещасні випадки. Це дає змогу наочно бачити місця з підвищеною небезпекою, які потребують ретельного обстеження та проведення профілактичних заходів. Повторення нещасних випадків у певних місцях свідчить про незадовільний стан охорони праці на цих об'єктах. На ці місця звертають особливу увагу, вивчають причини травматизму. Шляхом додаткового обстеження згаданих місць виявляють причини, що спричинили нещасні випадки, розробляють і впроваджують запобіжні заходи.

Детерміністичні методи дають змогу виявити об'єктивний, закономірний зв'язок умов праці та причинну обумовленість випадків травматизму.

Монографічний метод полягає в детальному обстеженні всього комплексу умов праці, технологічного процесу, обладнання робочого місця, прийомів праці, санітарно-гігієнічних умов, засобів колективного та індивідуального захисту. Іншими словами, цей метод полягає в аналізі небезпечних та шкідливих виробничих факторів, притаманних лише тій чи іншій ділянці виробництва, обладнанню, технологічному процесу. За цим методом поглиблено розглядають усі обставини нещасного випадку, якщо необхідно, то виконують відповідні дослідження та випробування. Отже, при монографічному методі застосовується комплексний підхід, при якому кожний випадок травматизму розглядається як система, елементами якої є взаємопов'язані умови, обставини та причини явища, що аналізується.

Метод моделювання причинних зв'язків застосовується при аналізі випадків травматизму, які були спричинені дією кількох факторів. Модель причинних зв'язків будується від моменту травмування до подій, які йому передували, встановлюється логічний зв'язок між явищами. Такі причинні зв'язки можуть мати різну форму: послідовну (одна причина породжує наступну, і так далі, поки кінцева не призведе до нещасного випадку); паралельну (декілька послідовних зв'язків породжують одну загальну причину, яка призводить до травмування); колову (одна причина породжує наступну, кінцева збільшує першу і так далі по колу, поки будь-яка з цих причин не призведе до травмування); розгалужену (один фактор є джерелом кількох причин, які, розвиваючись паралельно, породжують одну загальну причину, що призводить до травмування).

Економічний метод полягає у вивченні та аналізі втрат, що спричинені виробничим травматизмом. Цей метод не дає змоги виявити причини травматизму, тому лише доповнює інші методи.

Метод анкетування. Розробляються анкети для робітників. На підставі анкетних даних (відповідей на запитання) розробляють профілактичні заходи щодо запобігання нещасним

випадкам. Цим методом установлюють переважно причини психофізіологічного характеру.

Метод експертних оцінок базується на експертних висновках (оцінках) умов праці, на виявленні відповідності технологічного устаткування, пристосувань, інструментів, технологічних процесів до вимог стандартів. Для винесення експертних оцінок призначаються експерти із фахівців, які тривалий час досліджували питання охорони праці.

Для аналізу професійного захворювання можуть застосовуватись ті ж методи, що й для аналізу травматизму.

ТЕМА 1. Розробка інструкції з охорони праці за спеціальністю

Мета заняття: ознайомитись з Положенням про розробку інструкцій з охорони праці (Додаток А) та розробити інструкцію з охорони праці для професій за варіантом (таблиця 1).

При викладенні тексту інструкції потрібно керуватись такими правилами:

- текст має бути стислим, зрозумілим, конкретним;
- у тексті не повинно бути посилань на нормативно-правові акти, вимоги яких ураховуються при розробленні інструкції;
- не допускається використання не властивих для нормативних актів слів, словосполучень і зворотів, характерних для розмовної мови;
- потрібно уникати викладення вимог у формі заборони, а за необхідності – давати пояснення, чим спричинено заборону;
- не потрібно застосовувати слова «категорично», «особливо», «обов'язково», «суворо» тощо, оскільки всі вимоги інструкції є однаково обов'язковими;
- для наочності окремі вимоги можуть ілюструватись рисунками, схемами, кресленнями тощо;
- якщо безпека роботи обумовлена певними нормами (величини відстаней, напруги тощо), вони мають бути наведені в інструкції.

Таблиця 1 – Варіанти завдань для розробки інструкцій з охорони праці

Варіант	Професія
1	Помічник машиніста електровоза
2	Провідник пасажирського вагона
3	Слюсар з ремонту рухомого складу
4	Прийомоздавальник вантажу та багажу
5	Бухгалтер
6	Диспетчер вагонного депо
7	Інженер з охорони праці
8	Електромонтер з ремонту та обслуговування апаратури і пристроїв зв'язку
9	Квитковий касир
10	Водій

ТЕМА 2. Порядок розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань та аварій на виробництві

Мета заняття: вивчити організацію і порядок розслідування нещасних випадків на виробництві; навчитися складати необхідні звітні документи щодо розслідування нещасних випадків та розробляти заходи для усунення причин виникнення нещасних випадків.

Роботодавець обов'язково повинен знати – яких заходів треба вживати, якщо на підприємстві стався нещасний випадок. Оскільки оперативне реагування у таких обставинах необхідне як ніколи, потрібно чітко уявляти собі схеми дій, які мають бути обов'язково виконані учасниками процесу розслідування нещасних випадків.

Нещасний випадок як у житті, так і на виробництві – подія дуже неприємна. Але якщо він все-таки стався, необхідно мінімізувати втрати, і саме керівнику підприємства доведеться докласти зусиль, щоб уникнути подібних випадків в майбутньому. До того ж роботодавці повинні організувати розслідування і вести облік нещасних випадків, професійних захворювань, аварій. Саме розслідування допоможе дійти правильних висновків і запобігти нещасним випадкам у подальшому.

Ознайомитися з Порядком проведення розслідування та ведення обліку нещасних випадків, професійних захворювань і

аварій на виробництві (Постанова Кабінету Міністрів України від 30.11.2011 р. № 1232), вивчити основні його положення, результати роботи записати до таблиці 2.

Таблиця 2 – Результати роботи

Питання	Опис
У яких випадках проводиться розслідування?	
Назвати органи, у які керівник надсилає повідомлення про нещасний випадок.	
Хто призначає комісію з розслідування?	
У якому випадку проводиться звичайне розслідування?	
За яких умов проводиться спеціальне розслідування?	
Основні обов'язки керівника підприємства.	
Склад комісії звичайного розслідування.	
Хто повинен входити до складу комісії при спеціальному розслідуванні?	
Терміни проведення звичайного та спеціального розслідування.	
Дії комісії під час проведення розслідування нещасного випадку.	
Які документи оформляються після проведення розслідування, кількість примірників?	
Термін затвердження документів з розслідування нещасних випадків.	
Кому надсилають документи з розслідування нещасних випадків?	
Терміни збереження документів про розслідування.	

ТЕМА 3. Оцінка стану травматизму на виробництві

Мета заняття: оцінити стан охорони праці на об'єкті; визначити динаміку травматизму за певний період.

Оцінити кількісно рівень травматизму за рік на виробництві із середньосписковою кількістю робітників T . При цьому кількість нещасних випадків за рік становить n . Кількість днів непрацездатності по закритих лікарняних листках облікованих нещасних випадків становить D .

Вихідні дані за варіантом наведені в таблиці 3. Номер варіанта приймається згідно з номером у журналі списку групи.

Таблиця 3 – Вихідні дані

Дані	Варіанти завдань									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
T	830	900	1165	1500	250	450	1180	1325	800	120
n	3	5	6	7	1	1	8	4	2	2
D	120	40	325	245	20	35	300	165	50	65

Вказівки до розв'язання

Кількісну оцінку травматизму використовують при статистичному методі аналізу виробничого травматизму. Розраховують коефіцієнти частоти травматизму, тяжкості травматизму і непрацездатності. Дані показники дають змогу вивчати динаміку травматизму на виробництві, порівнювати його з іншими виробництвами.

1 Розрахувати коефіцієнт частоти травматизму, який вказує кількість випадків травматизму, що припадають на 1000 робітників, за формулою

$$K_{\text{час}} = \frac{n \cdot 1000}{T},$$

де n – кількість випадків травматизму за звітний період часу;

T – середньоспискова кількість робітників на виробництві за той же період часу.

2 Розрахувати коефіцієнт тяжкості травматизму, який показує, скільки днів непрацездатності припадає на один нещасний випадок, за формулою

$$K_{\text{тяж}} = \frac{D}{n},$$

де D – кількість днів непрацездатності по закритих лікарняних листках облікованих нещасних випадків за звітний період часу.

3 Розрахувати коефіцієнт непрацездатності:

$$K_{\text{непр}} = K_{\text{час}} \cdot K_{\text{тяж}}.$$

На основі отриманих показників визначають динаміку травматизму на виробництві за відповідний період, що дає змогу оцінити стан охорони праці на об'єкті та визначити напрямки забезпечення здорових та безпечних умов праці.

ТЕМА 4. Оцінка стану захворюваності на виробництві

Мета заняття: оцінити стан охорони праці на об'єкті; визначити динаміку захворюваності за встановлений період.

Показники захворюваності в організаціях, установах та на виробництвах відіграють важливу роль у створюванні здорових і нешкідливих умов праці. Тому необхідно кількісно оцінити рівень захворюваності за рік на виробництві із загальною кількістю робітників T . Кількість випадків захворювань за рік становить Z . Кількість днів непрацездатності по закритих лікарняних листках облікованих випадків захворювань становить D . Вихідні дані за варіантом наведені в таблиці 4. Номер варіанта приймається згідно з номером у журналі списку групи.

Таблиця 4 – Вихідні дані

Дані	Варіанти завдань									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
T	15	70	100	150	150	180	320	12	36	24
Z	10	22	26	50	70	80	200	2	12	5
D	50	100	145	165	245	300	500	16	62	35

Вказівки до розв'язання

Основними показниками, що характеризують професійну захворюваність на виробництві, є показники інтенсивності випадків захворювань $P_{із}$, непрацездатності $P_{нп}$ і тривалості захворювання $P_{тр}$.

1 Розрахувати показник інтенсивності випадків захворювань $P_{із}$, що припадають на 100 робітників, за формулою

$$P_{із} = \frac{Z \cdot 100}{T},$$

де Z – кількість випадків захворювань за рік;

T – середньоспискова кількість робітників на виробництві за той же період часу.

2 Розрахувати показник непрацездатності $P_{нп}$, що припадають на 100 робітників, за формулою

$$P_{\text{III}} = \frac{D \cdot 100}{T},$$

де D – кількість днів непрацездатності по закритих лікарняних листках облікованих випадків захворювань.

3 Розрахувати показник тривалості захворювання $P_{\text{тр}}$ за формулою

$$P_{\text{тр}} = \frac{D}{3},$$

де 3 – кількість випадків захворювань за рік.

На основі отриманих показників визначають динаміку загальної захворюваності за відповідний період, що дає змогу оцінити стан охорони праці на об'єкті та визначити напрямки забезпечення здорових та нешкідливих умов праці.

ТЕМА 5. Визначення економічних наслідків виробничого травматизму та професійних захворювань

Мета заняття: навчитися проводити економічний розрахунок наслідків виробничого травматизму та професійних захворювань на виробництві.

Виробничий травматизм та професійні захворювання завдають не лише соціальні, але й значні економічні збитки в сучасному виробництві. Методика, яку запропонували професори М. П. Гандзюк та М. П. Купчик, зводиться до визначення матеріальних збитків шляхом розрахунків певних показників за кожним видом причин, які породжують ті чи інші збитки, та визначення узагальненого показника, який указує їх питому вагу в загальному обсязі виробництва.

Вихідні дані для розрахунку збитків наведено у таблиці 5.

Таблиця 5 – Вихідні дані

Дані	Варіанти завдань									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
<i>D</i>	110	62	71	28	21	28	42	32	18	21
<i>A</i>	120,0	105,0	115,0	110,0	101,0	65,0	63,0	59,5	32,5	34,0
<i>B_т</i>	92,0	69,0	66,0	54,0	28,0	20,5	45,0	46,0	23,0	22,0
<i>P</i>	3395,4	3282,3	3044,0	1973,6	1925,4	1529,2	1560,0	1679,0	1622,0	1333,0
<i>D_з</i>	150	125	142	115	112	67	59	55	38	25
<i>B_з</i>	660,0	613,0	630,0	552,0	410,0	178,0	181,6	175,0	162,0	136,0

Вказівки до розв'язання

1 Розрахувати розмір матеріальних збитків, що їх завдає виробничий травматизм та захворювання підприємству, за формулою

$$M_{зт} = D \cdot (A + B_{т}),$$

де $M_{зт}$ – збитки, зумовлені тим, що працівники, які отримали травми, не брали участі у створенні матеріальних цінностей, грн;

D – загальна кількість днів непрацездатності за розрахунковий період часу, що викликані травматизмом та профзахворюваннями;

A – середньоденна втрата прибутку від невиробленої продукції в розрахунку на один день, грн;

$B_{т}$ – середній розмір виплат за листком непрацездатності за один день всім потерпілим від травм, грн.

2 Визначити показник річних втрат, що зумовлені річним травматизмом, за формулою

$$K_{вт} = \frac{M_{зт} \cdot 100}{P},$$

де $K_{вт}$ – показник втрат річного обсягу виробництва продукції від виробничого травматизму, %;

P – обсяг виробленої продукції за рік, тис. грн.

3 Визначити розмір збитків, яких зазнає підприємство від загальних захворювань працівників, за формулою

$$M_{зз} = D_{з} \cdot (A + B_{з}),$$

де $M_{зз}$ – збитки, зумовлені тим, що хворі працівники не беруть участі у створенні матеріальних цінностей, грн;

D_3 – загальна кількість робочих днів, що їх втратили за звітний період усі працівники, які хворіли;

A – середньоденна втрата прибутку від невиробленої продукції в розрахунку на один день, грн;

B_3 – середній розмір виплат за один робочий день за всіма листками непрацездатності, що зумовлені загальними захворюваннями, грн.

4 Розрахувати показник річних втрат, які зумовлені загальними захворюваннями працівників підприємства, за формулою

$$K_{зз} = \frac{M_{зз} \cdot 100}{P},$$

де $K_{зз}$ – показник втрат, який характеризує збитки від загальних захворювань працівників, %;

P – обсяг виробленої продукції за рік, тис. грн.

5 Розрахувати узагальнений показник, який характеризує сумарні втрати підприємства від травматизму та загальних захворювань працівників, за формулою

$$K_{уз} = K_{вт} + K_{зз},$$

де $K_{уз}$ – узагальнений показник витрат підприємства від травматизму та загальних захворювань працівників, %. Цей показник визначає, скільки відсотків річного прибутку втрачено через травматизм, профзахворювання та загальні захворювання працівників підприємства.

Ця методика дає змогу оцінити втрати, яких зазнає підприємство від травм і хвороб працівників, що працюють на ньому. Однак вона не дає можливості провести повний аналіз, бо не враховує збитки від пошкодження обладнання та інвентарю, які часто трапляються під час аварії, або невиробничих втрат часу, пов'язаних з розслідуванням нещасних випадків, та інших матеріальних та нематеріальних втрат.

ТЕМА 6. Розрахунок кількості працівників служби охорони праці

Мета заняття: навчитися розраховувати кількість спеціалістів служби охорони праці підприємства, визначити їх права та обов'язки

Згідно зі статтею 15 Закону України «Про охорону праці» та вимогами Типового положення про навчання з питань охорони праці роботодавцем створюється служба охорони праці підприємства для організації виконання правових, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних, соціально-економічних і лікувально-профілактичних заходів, спрямованих на запобігання нещасним випадкам, професійним захворюванням і аваріям у процесі праці.

Служба охорони праці створюється на підприємствах з кількістю працівників 50 і більше осіб. На підприємстві з кількістю працівників менше 50 осіб функції служби охорони праці можуть виконувати за сумісництвом (суміщенням) особи, які мають відповідну підготовку. На підприємстві з кількістю працівників менше 20 осіб для виконання функцій служби охорони праці можуть залучатися сторонні спеціалісти на договірних засадах, які мають виробничий стаж роботи не менше трьох років і пройшли навчання з охорони праці.

Для розрахунку кількості працівників служби охорони праці підприємства в таблиці 6 наведено вихідні дані за варіантом, що приймається згідно з номером у журналі списку групи.

Таблиця 6 – Вихідні дані

Дані	Варіанти завдань									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
$P_{ш}$	100	150	200	180	140	210	280	170	320	190
$P_{н}$	85	95	100	130	105	150	145	95	180	126
$P_{с}$	1500	900	1650	1240	1600	1580	1420	1570	1360	1050

Вказівки до розв'язання

1 Розрахувати кількість працівників служби охорони праці підприємства, виходячи із значення коефіцієнта $K_{ш}$, який ураховує шкідливість та небезпечність виробництва, за формулою

$$K_{ш} = 1 + \frac{P_{ш} + P_{н}}{P_{с}},$$

де $P_{ш}$ – кількість працівників, які зайняті на роботах, де за умовами технологічного процесу є шкідливі речовини, незалежно від їх концентрації, осіб;

$P_{н}$ – кількість працівників, які зайняті на роботах, що належать до переліку робіт із підвищеною небезпекою, осіб;

$P_{с}$ – середньооблікова кількість працівників, які працюють на підприємстві, осіб.

2 Розрахувати чисельність працівників служби охорони праці за формулою

$$M = 2 + \frac{P_{с} \cdot K_{ш}}{\Phi},$$

де Φ – ефективний річний фонд робочого часу фахівців служби охорони праці, який дорівнює 1820 год і враховує втрати робочого часу на хворобу, відпустку та ін.

ТЕМА 7. Протипожежний захист. Знаки безпеки

Мета заняття: вивчити знаки безпеки, що використовуються у сфері протипожежного захисту та пожежогасіння; визначити необхідні межі вогнестійкості будівельних конструкцій.

Протипожежна профілактика – це комплекс організаційних і технічних заходів для запобігання, локалізації та ліквідації пожеж, а також гарантування безпечної евакуації людей і матеріальних цінностей на випадок пожежі.

Протипожежна профілактика полягає у профілактиці пожеж на етапі проектування і будівництва, застосуванні системи автоматичної пожежної сигналізації, використанні засобів і систем пожежогасіння, застосуванні системи оповіщення про пожежу, відпрацьовуванні системи дій у випадку пожежі й евакуації людей.

Ознайомитися з національним стандартом України ДСТУ ISO 6309:2007. Цей стандарт установлює знаки безпеки, що використовуються у сфері протипожежного захисту та пожежогасіння. Ознайомитися зі знаками безпеки, що вказують:

на засоби оповіщення про пожежу і засоби ручного керування; шляхи евакуації; обладнання для пожежогасіння тощо.

Визначити необхідні межі вогнестійкості багатоповерхової будівлі з площею протипожежних відсіків – $F_{від}$, м², у якій розміщується виробництво, віднесене за пожежною небезпекою до категорії «В». Гарантована витрата води для пожежогасіння – Q , л/с. Інтенсивність подачі води – I , л/(м²·с). Площа поверхні горіння дорівнює площі відсіку. Питома маса горючих речовин $M=75$ кг/м², масова швидкість вигорання речовин – n , кг/(м²·год). Час до початку гасіння: при привізній техніці $\Delta t_0 = 20$ хв, при наявності стаціонарних систем пожежогасіння $\Delta t_C = 10$ хв.

Вихідні дані за варіантом наведені в таблиці 7. Номер варіанта приймається згідно з номером у журналі списку групи.

Таблиця 7 – Вихідні дані

Варіант	Площа протипожежних відсіків $F_{від}$, м ²	Витрата води для пожежогасіння Q , л/с	Інтенсивність подачі води I , л/(м ² ·с)	Швидкість вигорання речовин n , кг/(м ² ·год)
1	4000	180	0,1	30
2	4500	250	0,15	35
3	4200	200	0,1	40
4	3500	150	0,2	30
5	3700	300	0,05	35
6	4700	260	0,08	40
7	4100	325	0,11	35
8	4400	125	0,13	40
9	4800	110	0,15	50
10	4700	220	0,2	30

Вказівки до розв'язання

Потрібно визначити необхідні межі вогнестійкості будівельних конструкцій стін, колон, перекриттів, покриттів і перегородок.

1 Розрахувати нормативний час гасіння пожежі за формулою, хв:

$$t_H = \left[\frac{5,2}{(I - 0,05)} \right]^{0,578} .$$

2 Розрахувати ефективну площу гасіння за формулою, м²:

$$f = \frac{Q}{I}.$$

3 Визначити необхідні межі вогнестійкості для випадку подачі засобів гасіння привізною технікою за формулою

$$M_{необ} = k_c \cdot \left(\frac{F_{гор} \cdot I \cdot t_H}{Q} + \Delta t_o \right),$$

де $M_{необ}$ – необхідна межа вогнестійкості;

k_c – коефіцієнт запасу, що гарантує певну надійність конструкції при пожежі (для стін і колон – 2, перекриттів і покриттів – 1, перегородок – 0,5);

$F_{гор}$ – можлива площа пожежі ($F_{гор} = F_{від}$), м².

4 Визначити необхідні межі вогнестійкості для випадку подачі засобів гасіння стаціонарними системами за формулою

$$M_{необ} = k_c \cdot \left(\frac{F_{гор} \cdot I \cdot t_H}{Q} + \Delta t_c \right).$$

5 Визначити тривалість пожежі при вільному горінні за формулою

$$t = M/\beta \cdot z \cdot n,$$

де β – коефіцієнт зміни масової швидкості, прийняти рівним 1;

z – коефіцієнт неповноти згорання, прийняти рівним 1.

Робимо висновок про доцільність застосування стаціонарних систем пожежогасіння.

ПЕРЕЛІК ТЕМ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1 Питання профілактики виробничого травматизму та професійних захворювань в Україні у Законі України «Про охорону праці».

2 Порядок розслідування нещасних випадків на виробництві. Аналіз чинних нормативних документів.

3 Закон України «Про загальнодержавне обов'язкове соціальне страхування від нещасних випадків».

4 Методики ідентифікації та паспортизації потенційно небезпечних об'єктів.

5 Шкідливі та небезпечні фактори виробничого середовища та їх вплив на здоров'я і працездатність людини.

6 Методи встановлення причин виробничого травматизму та професійних захворювань в Україні.

7 Методики визначення показників виробничого травматизму та професійних захворювань.

8 Державні стандарти України з питань охорони праці.

9 Методика оцінки економічної ефективності заходів з удосконалення умов та охорони праці.

10 Класифікація шкідливих факторів виробництва та їх характеристика.

11 Методика економічної оцінки ефективності заходів з удосконалення умов та охорони праці.

12 Теорія ризику та її застосування в охороні праці.

13 Методична основа атестації робочих місць.

14 Участь МНС України у розслідуванні невиробничого травматизму.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1 Про охорону праці: закон України зі змінами від 20.01.2018 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12>.

2 ДНАОП 0.00-4.15-98. Положення про розробку інструкцій з охорони праці. Затверджено наказом Держнаглядохоронпраці від 29.01.1998 р. № 9, зареєстроване в Мін'юсті України 7.04.1998 р. за № 226/2666. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0226-98>.

3 Про затвердження Порядку розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань та аварій на виробництві : Постанова Кабінету Міністрів України від 17.04.2019 р. № 337. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/337-2019-%D0%BF>.

4 Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування : закон України зі змінами 11.10.2018 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1105-14>.

5 Про затвердження Порядку призначення, перерахування та проведення страхових виплат : Постанова правління Фонду соціального страхування від 18.07.2018 року № 11. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0011890-18>.

6 Про витрати на поховання та пов'язані з цим ритуальні послуги у разі смерті потерпілого від нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання : Постанова правління Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України від 3.10.2008 р. № 45. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1040-08>.

7 НПАОП 0.00-4.12-05. Типове положення про навчання з питань охорони праці. Затверджене наказом Державного комітету України з нагляду за охороною праці від 26.01.2005 р. № 15, зареєстроване в Мін'юсті України 15.02.2005 р. за № 231/10511. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0231-05>.

8 Гогіташвілі Г. Г., Карчевські Є. Т., Лапін В. М. Управління охороною праці та ризиком за міжнародними стандартами: навч. посібник. Київ: Знання, 2007. 367 с.

9 Охорона праці та безпека у надзвичайних ситуаціях: методичні вказівки до виконання розділу в дипломному проекті спеціалістів та магістрів. Харків : УкрДАЗТ, 2014. 22 с.

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

1 Верховна Рада України <http://www.rada.kiev.ua>.

2 Кабінет Міністрів України <http://www.kmu.gov.ua/>.

3 Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України <http://www.mon.gov.ua>.

4 Міністерство екології та природних ресурсів України <http://www.menr.gov.ua/>.

5 Офіційний сайт Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України. <http://www.social.org.ua>.

6 Державна служба України з питань праці. <http://dsp.gov.ua/>.

7 Фонд соціального страхування України <http://www.fssu.gov.ua>.

ДОДАТОК А

ПОЛОЖЕННЯ

про розробку інструкцій з охорони праці
(ДНАОП 0.00-4.15-98)

1. Загальні положення

1.1. Положення встановлює вимоги до змісту, побудови і викладу інструкцій з охорони праці (далі – інструкції), визначає порядок опрацювання та введення в дію нових, перегляду та скасування чинних інструкцій.

Вимоги цього Положення є обов'язковими для всіх міністерств, інших органів виконавчої влади, підприємств, установ і організацій (далі – підприємства) незалежно від форм власності та видів їх діяльності.

1.2. Інструкція є нормативним актом, що містить обов'язкові для дотримання працівниками вимоги з охорони праці при виконанні ними робіт певного виду або за певною професією на робочих місцях, у виробничих приміщеннях, на території підприємства і будівельних майданчиках або в інших місцях, де за дорученням власника чи уповноваженого ним органу (далі – роботодавець) виконуються ці роботи, трудові чи службові обов'язки.

Інструкції поділяються на:

- інструкції, що належать до державних міжгалузевих нормативних актів про охорону праці;
- примірні інструкції;
- інструкції, що діють на підприємстві.

1.3. Інструкції, що належать до державних міжгалузевих нормативних актів про охорону праці, розробляються для персоналу, який провадить вибухові роботи, обслуговує електричні установки та пристрої, вантажопідіймальні машини та ліфти, котельні установки, посудини, що перебувають під тиском, і для інших працівників, правила безпеки праці яких установлені міжгалузевими нормативними актами про охорону праці, затвердженими органами державного нагляду за охороною праці.

Ці інструкції затверджуються відповідними органами державного нагляду за охороною праці за узгодженням з міністерствами або іншими органами, до компетенції яких належить дана інструкція або окремі її вимоги, і їх дотримання є обов'язковим для працівників відповідних професій або при виконанні відповідних видів робіт на всіх підприємствах незалежно від їх підпорядкованості, форми власності та виду діяльності.

1.4. Примірні інструкції затверджуються міністерствами або іншими органами виконавчої влади, виробничими, науково-виробничими та іншими об'єднаннями підприємств, які мають відповідну компетенцію, за узгодженням з органами державного нагляду за охороною праці, до компетенції яких належить дана інструкція або окремі її вимоги, і

Національним НДІ охорони праці. Ці інструкції можуть використовуватись як основа для розробки інструкцій, що діють на підприємстві.

1.5. Інструкції, що діють на підприємстві, належать до нормативних актів про охорону праці, чинних у межах конкретного підприємства. Такі інструкції розробляються на основі чинних державних міжгалузевих і галузевих нормативних актів про охорону праці, примірних інструкцій та технологічної документації підприємства з урахуванням конкретних умов виробництва та вимог безпеки, викладених в експлуатаційній та ремонтній документації підприємств-виготовлювачів обладнання, що використовується на даному підприємстві. Вони затверджуються роботодавцем і є обов'язковими для дотримання працівниками відповідних професій або при виконанні відповідних робіт на цьому підприємстві.

1.6. Інструкції повинні відповідати чинному законодавству України, вимогам державних міжгалузевих і галузевих нормативних актів про охорону праці: правил, норм, стандартів, інших нормативних і організаційно-методичних документів про охорону праці, на основі яких вони розробляються.

1.7. Інструкції повинні містити тільки ті вимоги щодо охорони праці, дотримання яких обов'язкове самими працівниками. Порухення працівником цих вимог повинно розглядатися як порушення трудової дисципліни, за яке до нього може бути застосовано стягнення згідно з чинним законодавством.

1.8. Організація вивчення інструкцій працівниками забезпечується роботодавцем згідно з ДНАОП 0.00-4.12-94 «Типове положення про навчання, інструктаж і перевірку знань працівників з питань охорони праці».

1.9. Постійний контроль за додержанням працівниками вимог інструкцій покладається на роботодавця.

1.10. Громадський контроль за додержанням всіма працівниками вимог інструкцій здійснюють трудові колективи через обраних ними уповноважених і професійні спілки в особі своїх виборних органів і представників.

2. Зміст і побудова інструкцій

2.1. Кожній інструкції присвоюється назва і скорочене позначення (код, порядковий номер).

Інструкціям, що належать до державних міжгалузевих нормативних актів, при їх включенні до Державного реєстру міжгалузевих і галузевих нормативних актів про охорону праці присвоюються скорочені позначення, прийняті Держнаглядом охорони праці. Примірним інструкціям, що затверджуються міністерствами чи іншими органами виконавчої влади та об'єднаннями підприємств, присвоюються скорочені позначення, прийняті Національним НДІ охорони праці.

Інструкціям, що розробляються і затверджуються на підприємствах, присвоюються порядкові номери службами охорони праці цих підприємств.

У назві інструкції стисло вказується для якої професії або виду робіт вона призначена, наприклад: «Інструкція з охорони праці для електрозварника», «Примірна інструкція з охорони праці при роботі з ручним електроінструментом».

2.2. Включенню до інструкцій підлягають загальні положення щодо охорони праці та організаційні і технічні вимоги безпеки, що визначаються на основі:

чинного законодавства України про працю та охорону праці, стандартів, правил, норм та інших нормативних і організаційно-методичних документів про охорону праці;

аналізу документів з охорони праці стосовно відповідного виробництва, професії (виду робіт);

характеристики робіт, що підлягають виконанню працівником конкретної професії у відповідності з її кваліфікаційною характеристикою;

вимог безпеки до технологічного процесу, виробничого обладнання, інструментів і пристроїв, що застосовуються при виконанні відповідних робіт, а також вимог безпеки, що містяться в експлуатаційній та ремонтній документації і в технологічному регламенті;

виявлення небезпечних і шкідливих виробничих факторів, характерних для даної професії (виду робіт) як при нормальному протіканні процесу, так і при відхиленнях від оптимального режиму, визначення заходів та засобів захисту від них, вивчення конструктивних та експлуатаційних особливостей і ефективності використання цих засобів;

аналізу обставин та причин найбільш імовірних аварійних ситуацій, нещасних випадків та професійних захворювань, характерних для даної професії (виду робіт);

вивчення передового досвіду безпечної організації праці та виконання відповідних робіт, визначення найбезпечніших методів та прийомів їх виконання.

2.3. Вимоги інструкцій викладаються відповідно до послідовності технологічного процесу і з урахуванням умов, у яких виконується даний вид робіт.

2.4. Інструкції повинні містити такі розділи:

- загальні положення;
- вимоги безпеки перед початком роботи;
- вимоги безпеки під час виконання роботи;
- вимоги безпеки після закінчення роботи;
- вимоги безпеки в аварійних ситуаціях.

За необхідності в інструкції можна включити й інші розділи. Наприклад, у примірних інструкціях може бути передбачений розділ «Вступ», у якому відображаються відповідні положення законодавства

України про працю та охорону праці, вказівки щодо порядку внесення змін і доповнень до цих інструкцій тощо.

Для розміщення матеріалів, які доповнюють основну частину інструкцій, ілюструють чи конкретизують її окремі вимоги, може бути включений розділ «Додатки». У цьому ж розділі може бути наведений перелік нормативних актів, на підставі яких розроблена інструкція.

2.5. Розділ «Загальні положення» повинен містити:

відомості про сферу застосування інструкції;

загальні відомості про об'єкт розробки: визначення робочого місця працівника даної професії (виду робіт) в залежності від тривалості його перебування на ньому протягом робочої зміни (постійне чи непостійне); коротка характеристика технологічного процесу та обладнання, що застосовується на цьому робочому місці, виробничій ділянці, в цеху;

умови і порядок допуску працівників до самостійної роботи за професією або до виконання відповідного виду робіт (вимоги щодо віку, стажу роботи, статі, стану здоров'я, проходження медоглядів, професійної освіти та спеціального навчання з питань охорони праці, інструктажів, перевірки знань тощо);

вимоги правил внутрішнього трудового розпорядку, що стосуються питань охорони праці для даного виду робіт або професії, а також відомості про специфічні особливості організації праці і технологічних процесів та про коло трудових обов'язків працівників даної професії (що виконують даний вид робіт);

характеристику основних небезпечних та шкідливих виробничих факторів для даної професії (виду робіт), особливості їх впливу на працівника;

перелік видів спецодягу, спецвзуття та інших засобів індивідуального захисту, що належать до видачі працівникам даної професії (виду робіт) згідно з чинними нормами, із зазначенням стандартів або технічних умов на них;

вимоги санітарних норм і правил особистої гігієни, яких повинен дотримуватись працівник під час виконання роботи.

2.6. Розділ «Вимоги безпеки перед початком роботи» повинен містити:

порядок приймання зміни у випадку безперервної роботи, в тому числі при порушенні режиму роботи виробничого обладнання або технологічного процесу;

порядок підготовки робочого місця, засобів індивідуального захисту; порядок перевірки справності обладнання, інструменту, захисних пристроїв небезпечних зон машин і механізмів, пускових, запобіжних, гальмових і очисних пристроїв, систем блокування та сигналізації, вентиляції та освітлення, знаків безпеки, первинних засобів пожежогасіння, виявлення видимих пошкоджень захисного заземлення (занулення) тощо;

порядок перевірки наявності та стану вихідних матеріалів (сировини, заготовок, напівфабрикатів);

порядок повідомлення роботодавця про виявлені несправності обладнання, пристроїв, пристосувань, інструменту, засобів захисту тощо.

2.7. Розділ «Вимоги безпеки під час роботи» повинен містити:

відомості щодо безпечної організації праці, про прийоми та методи безпечного виконання робіт, правила використання технологічного обладнання, пристроїв та інструментів, а також застереження про можливі небезпечні, неправильні методи та прийоми праці, які заборонено застосовувати;

правила безпечного поводження з вихідними матеріалами (сировиною, заготовками, напівфабрикатами), з готовою продукцією, допоміжними матеріалами та відходами виробництва, що являють небезпеку для працівників;

правила безпечної експлуатації внутрішньоцехових транспортних і вантажопідіймальних засобів і механізмів, тари; вимоги безпеки при вантажно-розвантажувальних роботах та транспортуванні вантажу;

вказівки щодо порядку утримання робочого місця в безпечному стані;

можливі види небезпечних відхилень від нормального режиму роботи обладнання та технологічного регламенту і способи їх усунення;

вимоги щодо використання засобів індивідуального та колективного захисту від шкідливих і небезпечних виробничих факторів;

умови, за яких робота повинна бути припинена (технічні, метеорологічні, санітарно-гігієнічні тощо);

вимоги щодо забезпечення пожежо- та вибухобезпеки;

порядок повідомлення роботодавця про нещасні випадки чи раптові захворювання, факти порушення технологічного процесу, виявлені несправності обладнання, устаткування, пристроїв, інструменту, засобів захисту та про інші небезпечні та шкідливі виробничі фактори, що загрожують життю і здоров'ю працівників.

2.8. Розділ «Вимоги безпеки після закінчення роботи» повинен містити:

порядок безпечного вимикання, зупинення, розбирання, очищення і змащення обладнання, пристроїв, машин, механізмів та апаратури, а при безперервному процесі - порядок передачі їх черговій зміні;

порядок здавання робочого місця;

порядок прибирання відходів виробництва;

вимоги санітарних норм і правил особистої гігієни, яких повинен дотримуватись працівник після закінчення роботи;

порядок повідомлення роботодавця про всі недоліки, що виявились у процесі роботи.

2.9. Розділ «Вимоги безпеки в аварійних ситуаціях» повинен містити:

відомості про ознаки можливих аварійних ситуацій, характерні причини аварій (вибухів, пожеж тощо);

відомості про засоби та дії, спрямовані на запобігання можливим аваріям;

порядок дій, особисті обов'язки та правила поведінки працівника при виникненні аварії згідно з планом її ліквідації, в тому числі у випадку її виникнення під час передачі-приймання зміни при безперервній роботі;

порядок повідомлення роботодавця про аварії та ситуації, що можуть до них призвести;

відомості про порядок застосування засобів протиаварійного захисту та сигналізації;

порядок дій щодо подання першої медичної допомоги потерпілим під час аварії.

3. Викладення тексту інструкцій

При викладенні тексту інструкції слід керуватися такими правилами:

текст інструкції повинен бути стислим, зрозумілим і не допускати різних тлумачень;

інструкція не повинна містити посилань на нормативні акти, вимоги яких враховуються при її розробці. За необхідності ці вимоги відтворюються дослівно;

слід вживати терміни і визначення, прийняті в Законі України «Про охорону праці», ДСТУ 2293-93 ССБП «Охорона праці. Терміни та визначення», ДК 003-95 «Державний класифікатор України. Класифікатор професій» та в інших нормативних актах;

у тексті інструкцій не допускається застосування не властивих для нормативних актів зворотів розмовної мови, довільних словосполучень, скорочення слів, використання для одного поняття різних термінів, а також іноземних слів чи термінів за наявності рівнозначних слів чи термінів в українській мові; допускається застосування лише загальноприйнятих скорочень і аббревіатур, а також заміна застосованих у даній інструкції словосполучень скороченням або аббревіатурою за умови повного відтворення цього словосполучення при першому згадуванні в тексті із зазначенням у дужках відповідного скорочення чи аббревіатури;

у тексті інструкції слід уникати викладу вимог у формі заборони, а при необхідності слід давати пояснення, чим викликана заборона; не повинні застосовуватися слова «категорично», «особливо», «обов'язково», «суворо» та ін., оскільки всі вимоги інструкції є однаково обов'язковими;

для наочності окремі вимоги інструкцій можуть бути ілюстровані малюнками, схемами, кресленнями тощо;

якщо безпека роботи обумовлена певними нормами (величини відстаней, напруги та ін.), то вони повинні бути наведені в інструкції.

4. Порядок розробки, затвердження та введення інструкцій в дію

4.1. Інструкції, що належать до державних міжгалузевих нормативних актів про охорону праці.

4.1.1. Розробка, затвердження та введення в дію інструкцій, що належать до державних міжгалузевих нормативних актів про охорону праці, здійснюються згідно з Положенням про опрацювання, прийняття, перегляд та скасування державних міжгалузевих і галузевих нормативних актів про охорону праці і з урахуванням вимог цього Положення.

4.1.2. У разі неповного відображення в інструкції, що є державним міжгалузевим нормативним актом про охорону праці, вимог щодо охорони праці працівників, безпечного виконання робіт, умов безпечної експлуатації машин, механізмів, обладнання, установок і пристроїв, властивих для даного підприємства (дільниці, робочого місця), або за наявності в ній поряд з вимогами, обов'язковими для дотримання працівниками даного підприємства, вимог безпеки щодо робіт, не властивих для нього, роботодавець у порядку, встановленому пунктом 4.3.1 цього Положення, організовує розробку на основі цієї інструкції, з урахуванням конкретних умов підприємства, відповідної інструкції, що діє на підприємстві, і затверджує її за узгодженням з місцевими органами Держнаглядохоронпраці.

4.2. Примірні інструкції.

4.2.1. Примірні інструкції для працівників, зайнятих на роботах, що є провідними для певної галузі виробництва, регіону, виробничого, науково-виробничого чи іншого об'єднання підприємств, за винятком персоналу та працівників, зазначених у п. 1.3 цього Положення, розробляються базовими організаціями з питань нормотворчої діяльності в сфері охорони праці, науково-дослідними, проектно-конструкторськими і проектно-технологічними організаціями, регіональними навчально-методичними центрами (кабінетами) охорони праці, а також окремими підприємствами чи групами фахівців (далі - організація-розробник) під координацією і за методичною допомогою Національного науково-дослідного інституту охорони праці.

Призначення такої організації-розробника здійснюється міністерством чи іншим органом виконавчої влади, відповідним об'єднанням підприємств.

Примірні інструкції для працівників, які залучатимуться до виконання робіт за новими технологіями і впровадження нових технічних засобів виробництва, матеріалів, видів енергії і т. ін., опрацьовуються організаціями-розробниками цих технологій, засобів виробництва, матеріалів і підприємствами-виготовлювачами одночасно з розробкою відповідної технологічної, проектно-конструкторської, експлуатаційної та ремонтної документації і є невід'ємною складовою частиною цієї документації.

4.2.2. Розробка примірних інструкцій здійснюється згідно з планами робіт з охорони праці, затвердженими міністерствами чи іншими органами виконавчої влади, відповідними об'єднаннями підприємств, а також на підставі наказів (розпоряджень) їх керівників.

4.2.3. Розробка примірних інструкцій здійснюється за такими основними стадіями:

розробка першої редакції проекту примірної інструкції і направлення його на відзив;

розробка остаточної редакції проекту примірної інструкції;

узгодження і подання остаточної редакції проекту примірної інструкції на затвердження і реєстрацію;

видання (тиражування) затверженої примірної інструкції і її розповсюдження.

4.2.4. Проект примірної інструкції, розроблений в першій редакції і підписаний керівником організації-розробника, направляється на відзив підприємствам, для яких дана професія (вид роботи) є провідною, згідно з переліком, затвердженим керівником служби охорони праці міністерства чи іншого органу виконавчої влади, об'єднання підприємств.

Зазначені підприємства складають і надсилають відповідний відзив на адресу організації-розробника у місячний термін з дня отримання проекту інструкції. Якщо відзив у зазначений термін не надіслано, вважається, що зацікавлене підприємство не має зауважень і пропозицій до проекту.

4.2.5. Організація-розробник узагальнює отримані відзиви, складає їх зведення і на підставі пропозицій та зауважень, що в них містяться, доопрацьовує проект примірної інструкції.

4.2.6. Доопрацьований з урахуванням відзивів проект примірної інструкції разом із зведенням відзивів подається на розгляд до відповідного міністерства чи іншого органу виконавчої влади, об'єднання підприємств.

За наявності суттєвих розбіжностей щодо проекту примірної інструкції організація-розробник розглядає їх та усуває згідно з поданими пропозиціями служби охорони праці цього органу (об'єднання).

4.2.7. У необхідних випадках орган (об'єднання), який затверджує проект примірної інструкції, може прийняти рішення про повернення його на доопрацювання чи проведення експертизи проекту відповідною компетентною організацією або власною експертною комісією.

У випадках, коли це доцільно, експерти від незалежних компетентних організацій можуть бути включені до складу експертної комісії, створеної цим органом (об'єднанням).

4.2.8. Розглянутий та завізований службою охорони праці зазначеного в п. 4.2.6 органу (об'єднання) проект примірної інструкції разом із зведенням відзивів подається організацією-розробником на узгодження до відповідних органів державного нагляду, до компетенції яких належить дана інструкція або окремі її вимоги, і до Національного НДІ охорони праці. Узгоджувальні органи розглядають проект примірної інструкції і надсилають організації-розробнику свої висновки в термін, що не перевищує одного місяця від дня одержання проекту.

У разі виникнення суттєвих зауважень щодо проекту примірної інструкції під час її узгодження організація-розробник забезпечує їх розгляд та врахування до подання інструкції на затвердження.

4.2.9. Узгоджена остаточна редакція проекту примірної інструкції (у чотирьох примірниках), підписана керівником організації-розробника, із зведенням відзивів та оригіналами документів, що підтверджують її узгодження, подається на затвердження до органу (об'єднання), на підставі плану роботи чи наказу (розпорядження) якого вона розроблена.

4.2.10. Розгляд узгодженої остаточної редакції проекту примірної інструкції та її затвердження міністерством чи іншим органом виконавчої влади або об'єднанням підприємств здійснюється в установленому ними порядку у термін, що не перевищує одного місяця від дня одержання проекту.

4.2.11. Примірна інструкція затверджується наказом міністерства чи іншого органу виконавчої влади або об'єднання підприємств.

Титульний і заголовний аркуші примірної інструкції оформлюються згідно з додатками 1 і 2.

4.2.12. Міністерства та інші органи виконавчої влади і об'єднання підприємств ведуть облік затверджених ними примірних інструкцій в установленому ними порядку.

Крім того, затверджені примірні інструкції підлягають реєстрації з присвоєнням їм скорочених позначень у Національному науково-дослідному інституті охорони праці за поданням організацій-розробників у встановленому ним порядку, узгодженому з Держнаглядом охорони праці.

Контрольний примірник зареєстрованої примірної інструкції залишається у Національному НДІ охорони праці, один з примірників надсилається ним до редакції журналу «Охорона праці» для друку, інші примірники повертаються організації-розробнику та органу, який затвердив дану інструкцію.

4.2.13. Відомості про затвердження та видання зареєстрованих примірних інструкцій щоквартально публікуються в журналі «Охорона праці» та в інших виданнях органів державного нагляду за охороною праці за поданням Національного НДІ охорони праці.

4.2.14. Видання та розповсюдження примірних інструкцій у вигляді окремих брошур, односторонніх аркушів чи плакатів здійснюється редакцією журналу «Охорона праці» та іншими видавництвами в установленому порядку за рахунок коштів підприємств-замовників (користувачів) цих інструкцій.

4.3. Розробка, затвердження та введення в дію інструкцій на підприємстві.

4.3.1. Розробка, узгодження і затвердження інструкцій, що діють на підприємстві, здійснюються згідно з ДНАОП 0.00-8.03-93 «Порядок опрацювання і затвердження власником нормативних актів, що діють на підприємстві» і з урахуванням вимог цього Положення.

4.3.2. Інструкції, що діють на підприємстві, розробляються відповідно до переліку інструкцій, який складається службою охорони праці підприємства за участю керівників підрозділів, служб головних спеціалістів (головного технолога, головного механіка, головного енергетика, головного металурга тощо), служби організації праці та заробітної плати.

Перелік необхідних інструкцій розробляється на підставі затвердженого на підприємстві штатного розпису у відповідності з ДК 003-95 «Державний класифікатор України. Класифікатор професій».

Цей перелік, а також зміни чи доповнення до нього в разі зміни назви професії, впровадження нових видів робіт чи професій затверджуються роботодавцем і розсилаються в усі структурні підрозділи (служби) підприємства.

4.3.3. Загальне керівництво розробкою (переглядом) інструкцій на підприємстві покладається на роботодавця.

Роботодавець несе відповідальність за організацію своєчасної розробки (перегляду) та забезпечення всіх працівників необхідними інструкціями.

4.3.4. Розробка (перегляд) необхідних інструкцій, що діють на підприємстві, здійснюється безпосередніми керівниками робіт (начальник виробництва, цеху, дільниці, відділу, лабораторії та інших відповідних їм підрозділів підприємства), які несуть відповідальність за своєчасне виконання цієї роботи.

4.3.5. Здійснення систематичного контролю за своєчасною розробкою нових та відповідністю діючих на підприємстві інструкцій вимогам чинного законодавства, їх періодичним переглядом та своєчасним внесенням змін і доповнень до них, а також подання відповідної методичної допомоги розробникам і організація придбання для них примірних інструкцій, стандартів ССБП та інших нормативно-технічних і організаційно-методичних документів про охорону праці покладається роботодавцем на службу охорони праці підприємства.

4.3.6. У разі використання примірної інструкції як основи для розробки інструкції, що діє на підприємстві, вона підлягає оформленню, узгодженню і затвердженню в порядку, встановленому п.п. 4.3.1 і 4.3.9 цього Положення.

За необхідності до цієї інструкції вносяться зміни і доповнення стосовно конкретних умов даного підприємства (дільниці, робочого місця) і з урахуванням вимог нормативних актів, які набули чинності після затвердження відповідної примірної інструкції.

4.3.7. Для нових виробництв, що вводяться в дію вперше, допускається розробка тимчасових інструкцій, що діють на підприємстві. Тимчасові інструкції повинні відповідати вимогам цього Положення, а їх вимоги - забезпечувати безпечно здійснення технологічних процесів (робіт) і безпечну експлуатацію обладнання. Такі інструкції можуть

розроблятися як за професіями, так і за видами робіт і вводяться в дію на термін до прийняття зазначених виробництв в експлуатацію державною приймальною комісією.

4.3.8. Інструкція, що діє на підприємстві, набуває чинності з дня її затвердження, якщо інше не передбачене наказом роботодавця.

Інструкція повинна бути введена в дію до впровадження нового технологічного процесу (початку виконання робіт), обладнання чи до початку роботи нового виробництва після відповідного навчання працівників.

4.3.9. Титульний аркуш, перша та остання сторінки інструкції, що діє на підприємстві, оформлюються згідно з додатками 3, 4, 5.

5. Реєстрація, облік і видання інструкцій на підприємстві

5.1. Інструкції, які вводяться в дію на даному підприємстві, реєструються службою охорони праці в журналі реєстрації (додаток 6) в порядку, встановленому роботодавцем.

5.2. Введені в дію інструкції видаються (тиражуються) або придбаються у вигляді брошур (для видачі працівникам на руки) або односторонніх аркушів чи плакатів (для вивішування на робочих місцях або виробничих дільницях).

5.3. Видача інструкцій керівникам структурних підрозділів (служб) підприємства провадиться службою охорони праці з реєстрацією в журналі обліку видачі інструкцій (додаток 7).

5.4. Інструкції видаються працівникам на руки безпосередніми керівниками робіт під розпис у журналі реєстрації інструктажів з питань охорони праці під час проведення первинного інструктажу або вивішуються на його робочому місці.

5.5. У кожного керівника структурного підрозділу (служби) підприємства повинен постійно зберігатись комплект інструкцій, необхідних у даному підрозділі (службі) для працівників усіх професій і видів робіт даного підрозділу (служби), а також перелік цих інструкцій, затверджений роботодавцем.

На підприємствах, де структурні підрозділи відсутні, комплект інструкцій зберігається у роботодавця.

Крім того, повний комплект інструкцій зберігається у певному доступному для працівників місці, визначеному керівником структурного підрозділу (служби) підприємства з урахуванням забезпечення простоти та зручності ознайомлення з ними працівників.

5.6. Роботодавець безкоштовно забезпечує інструкціями працівників та керівників структурних підрозділів (служб).

6. Перегляд, припинення чинності та скасування інструкцій

6.1. Перегляд інструкцій, що належать до державних міжгалузевих нормативних актів про охорону праці та примірних інструкцій, проводиться в міру потреби, але не рідше одного разу на 10 років; перегляд інструкцій, що діють на підприємстві, - в терміни, передбачені

державними нормативними актами про охорону праці, на підставі яких вони опрацьовані, але не рідше одного разу на 5 років, а для професій або видів робіт з підвищеною небезпекою - не рідше одного разу на 3 роки.

6.2. Інструкції переглядаються до закінчення термінів, зазначених у пункті 6.1 цього Положення:

у разі зміни законодавства України про працю та охорону праці;

у разі набуття чинності новими або переглянутими державними нормативними актами про охорону праці;

за вказівкою директивних органів, вищестоящих організацій, органів державного управління і нагляду за охороною праці;

у випадку аварійної ситуації або нещасного випадку, що викликали необхідність перегляду (зміни) інструкції;

при впровадженні нових технологій, зміні технологічного процесу або умов праці, а також при впровадженні нових видів обладнання, машин, механізмів, матеріалів, апаратури, пристроїв та інструментів, видів енергії тощо.

В останньому випадку перегляд інструкції проводиться до зазначених впроваджень чи змін.

6.3. Перегляд, тимчасове припинення чинності та скасування інструкцій, що є державними міжгалузевими нормативними актами, та примірних інструкцій здійснюються у порядку, визначеному ДНАОП 0.00-4.14-94 «Положення про опрацювання, прийняття, перегляд та скасування державних міжгалузевих і галузевих нормативних актів про охорону праці», а інструкцій, що діють на підприємстві, - у порядку, визначеному ДНАОП 0.00-8.03-93 «Порядок опрацювання і затвердження власником нормативних актів, що діють на підприємстві».

6.4. Опрацювання, узгодження і затвердження змін до примірних інструкцій або прийняття нових примірних інструкцій за результатами перегляду чинних здійснюються в порядку, встановленому для примірних інструкцій, які розробляються вперше, згідно з п. 4.2 цього Положення.